

Fakton Marktupdate

2024 Q1

16 februari 2024

Inhoudsopgave

Samenvatting

Outlook

1. Economie

- Bruto binnenlands product, rente, inflatie
- Conjunctuur
- Arbeidsmarkt
- Consumentenvertrouwen en bestedingen

2. Woningmarkt

- Hypotheekrente
- Woningtransacties en -prijzen
- Bouwkosten
- Bouwvergunningen

3. Investeringsmarkt

- Beleggingsvolume
- Aanvangsrendementen

4. Energiemarkt

- Energieprijzen
- Netcongestie
- CO2

Samenvatting

Economie

- Na drie kwartalen van krimp steeg het bruto binnenlands product (bbp) in het vierde kwartaal van 2023 met 0,3 procent ten opzichte van het derde kwartaal.
- De toename van het bbp is vooral toe te schrijven aan de consumptie door huishoudens.
- De inflatie (excl. energie) bedroeg in december 3.5% en lijkt over het hoogtepunt heen. Dit kan betekenen dat de ECB de rente niet verder hoeft te verhogen.
- De arbeidsmarkt blijft desondanks zeer krap, zij het iets minder dan voorheen. De loonstijging is momenteel historisch hoog.
- In de Conjunctuursklop van januari 2023 wijzen 10 van de 13 indicatoren op economische krimp, 3 maanden geleden waren dit er nog 12.

Woningmarkt en nieuwbouwmarkt

- De stijging van de (10-jaars) hypotheekrente is afgevlakt. We zien de dynamiek terugkeren op de woningmarkt. De afgelopen zeven maanden zijn woningprijzen weer gestegen.
- Ook bij nieuwbouwtransacties lijkt de dynamiek terug te keren. Waar dit aantal in het tweede kwartaal nog 56 procent lager lag dan een jaar geleden, is de krimp afgenomen tot 28 procent op jaarbasis.
- De omzet van de totale bouw (incl. renovaties, GWW, etc.) is in het tweede kwartaal van 2023 met 2,5 procent gestegen. De omzetstijging was kleiner dan de afgelopen twee jaar.
- Volgens Bouwkostenkompas zijn de prijzen in het vierde kwartaal van 2024 weer licht gestegen, na 3 kwartalen van daling. Op jaarbasis is nog wel sprake van een daling. Prijzen liggen 1,6 procent lager dan een jaar geleden.
- Het aantal bouwvergunningen vertoont een sterk dalende trend. Over de afgelopen 12 maanden zijn voor slechts 55.000 woningen vergunningen afgegeven.

Investeringsmarkt

- In het vierde kwartaal van 2023 werd er voor €2,5 miljard in vastgoed belegd. Dit is 45 procent lager dan het vierde kwartaal van 2022.
- Veel partijen zijn nog altijd terughoudend in hun acquisities of disposities, maar de liquiditeit neemt weer toe ten opzichte van eind 2022. Dit geldt vooral voor de markt van beneden de €50 miljoen. Hierboven zijn traditioneel vooral institutionele partijen actief, die nog te maken hebben met kapitaal dat uit vastgoedfondsen terug wordt getrokken.
- Prijzen voor 'prime assets' zijn sinds de piek in 2022 fors gedaald, variërend tussen min 15-20% voor woningen en 35-40% voor kantoren.
- In de transactiedatabase van Stivad zien wij dat de aanvangsrendementen voor nieuwbouwwoningen gestegen zijn tot gemiddeld 4,4 procent, terwijl dit tot voor kort onder de 4 procent lag.

Energiemarkt

- De laatste maanden dalen gasprijzen weer ten opzichte van het piekje in oktober. Gasprijzen zijn genormaliseerd, maar wel op een hoger niveau dan voor 2021.
- Het Nederlandse elektriciteitsnetwerk raakt overvol. Zowel voor invoeding als afname is er op veel plekken geen tot weinig capaciteit beschikbaar voor grootverbruik aansluitingen. De situatie leidt er nu zelfs toe dat ook voor woningbouw netcongestie een probleem vormt.
- De prijzen van emissierechten binnen het Europese emissiehandelssysteem (ETS) zijn de laatste maanden gedaald tot onder de €60 per ton CO₂, wat te maken heeft met afkoeling van de economie.

Outlook

Economie

- In de afgelopen jaren kampte de Nederlandse economie met uitzonderlijk hoge inflatie, bij een sterke groei van het bruto binnenlands product (bbp). De komende jaren neemt de inflatie duidelijk af, wat in 2023 gepaard gaat met een stagnerende economie, gevolgd door geleidelijk herstel in 2024 en 2025.
- Dat het bbp in 2023 met slechts 0,1% groeit, komt vooral doordat de bestedingen worden afgeremd door de hoge inflatie en de scherp gestegen rente. Daarnaast is wereldwijd het monetaire beleid verkapt en krimpt de wereldhandel, waardoor de Nederlandse uitvoer afneemt.
- In 2024 herstelt de economie weer, vooral door de hogere bestedingen van de overheid. Daarnaast zien huishoudens hun reëel beschikbare inkomen gemiddeld weer wat toenemen door de loongroei, die hoger ligt dan de gestaag afnemende inflatie.

Woningmarkt en nieuwbouwmarkt

- De huizenmarkt zit weer in de lift. Doordat huishoudens in 2024 weer nog meer kunnen lenen, de rente niet meer oploopt en het aanbod mager blijft, voorzien de grootbanken (Rabo, ING, ABN AMRO) dat de prijsstijging doorzet, variërend van 4,0 tot 4,5 procent in 2024.
- Het scenario is sterk afhankelijk van de ontwikkeling van de lonen, hypotheekrentes, werkloosheid en het algemene sentiment.
- Volgens onder andere ABN AMRO gaat de bouw in 2024 een jaar tegemoet van krimp. Door minder activiteit bij woningbouwers, architectenbureaus en in de hout- en bouwmaterialenindustrie neemt het volume in de sector naar verwachting af met 2,5 procent. Andere subsectoren binnen de bouw blijven groeien: zo profiteren installatiebedrijven en ingenieursbureaus van opdrachten gerelateerd aan de energietransitie en klimaatuitdagingen. In 2025 ontstaat weer ruimte voor groei.

Investeringsmarkt

- De forse renteverhogingen van de afgelopen anderhalf jaar hebben een voelbare nasleep – ze drukken in 2024 nog een groot stempel op de verkoopdynamiek in de beleggingsmarkt. Enerzijds door herfinancieringsuitdagingen, en anderzijds doordat het beschikbare ‘core’ kapitaal is afgenomen door de relatieve verslechtering van de risico-rendementsverhoudingen van vastgoed in relatie tot andere beleggingsproducten.
- Volgens CBRE is het beschikbare kapitaal dat in vastgoed wil beleggen afgenomen met bijna 40 procent in vergelijking met voorgaande jaren. Dit speelt in mindere mate voor opportunistische (-21%) en value add-strategieën (-41%) en meer bij core en core-plus strategieën (-51% respectievelijk -54%).
- Net als afgelopen jaar wordt de renteontwikkeling daarom een bepalende factor voor het beleggingsklimaat. Alleen is de focus omgekeerd: in 2024 zijn de ogen vooral gericht op een mogelijke verlaging, in plaats van een verhoging van de rente.

Energiemarkt

- De Europese industriële productie en economie haperen al een tijd, waardoor de energiebehoefte ook lager is. Om die reden wordt geen sterke stijging van de gasprijs verwacht. De onrust in het Midden-Oosten zal beperkt de energieprijzen beïnvloeden.
- Naar verwachting stijgen de energieprijzen voor particulieren in 2024 wel, door afschaffing van het prijsplafond, een hogere energiebelasting, netbeheerkosten en leveringstarieven.
- Netcongestie is een steeds nijpender probleem. De netbeheerders doen er alles aan om het elektriciteitsnet zo snel mogelijk uit te breiden. De jaarlijkse investeringen verdubbelen komende tijd van € 4 miljard naar jaarlijks € 8 miljard vanaf 2025. Maar ondanks de forse investeringen groeit de vraag sneller dan het net aan kan.
- Een nieuw thema voor de bouw is de prijs van CO2. Deze is in vrij korte tijd gestegen tot € 80 per ton, maar recent teruggelopen tot onder de € 60 per ton. Met biobased bouwen wordt het wellicht mogelijk om een toekomstige CO2 heffing te vermijden, of juist inkomsten te genereren uit verkoop van certificaten.

1

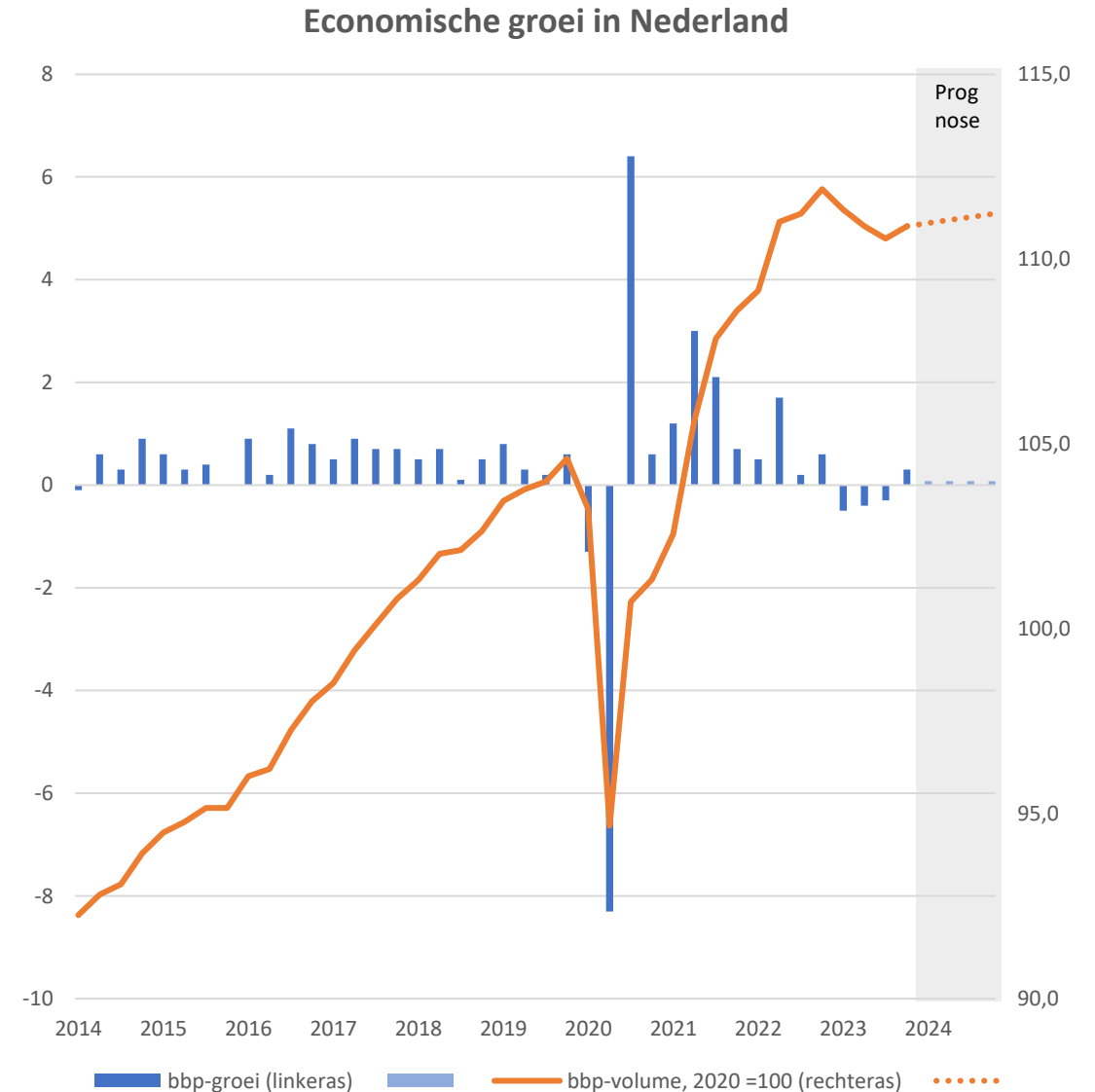
Economie

Bruto binnenlands product

2023 Q4

- Volgens de eerste berekening van het CBS steeg het bruto binnenlands product (bbp) in het vierde kwartaal van 2023 met 0,3 procent ten opzichte van het derde kwartaal.
- De groei volgt op drie achtereenvolgende kwartalen waarin het bbp daalde. De toename van het bbp in het vierde kwartaal is vooral toe te schrijven aan de consumptie door huishoudens.
- Met het beschikbaar komen van het vierde kwartaal is ook het eerste voorlopige groeicijfer van de economie voor 2023 bekend. Het bbp is vorig jaar met 0,1 procent gegroeid. De consumptie door de overheid en de investeringen in vaste activa leverden de grootste positieve bijdrage.
- Volgens de laatste decemberraming van de DNB groeit de economie in 2024 met een magere 0,3 procent, waarna de groei iets aantrekt tot 1,0 procent in 2025. Consensus Forecast is iets positiever met 0,5 respectievelijk 1,6 procent.

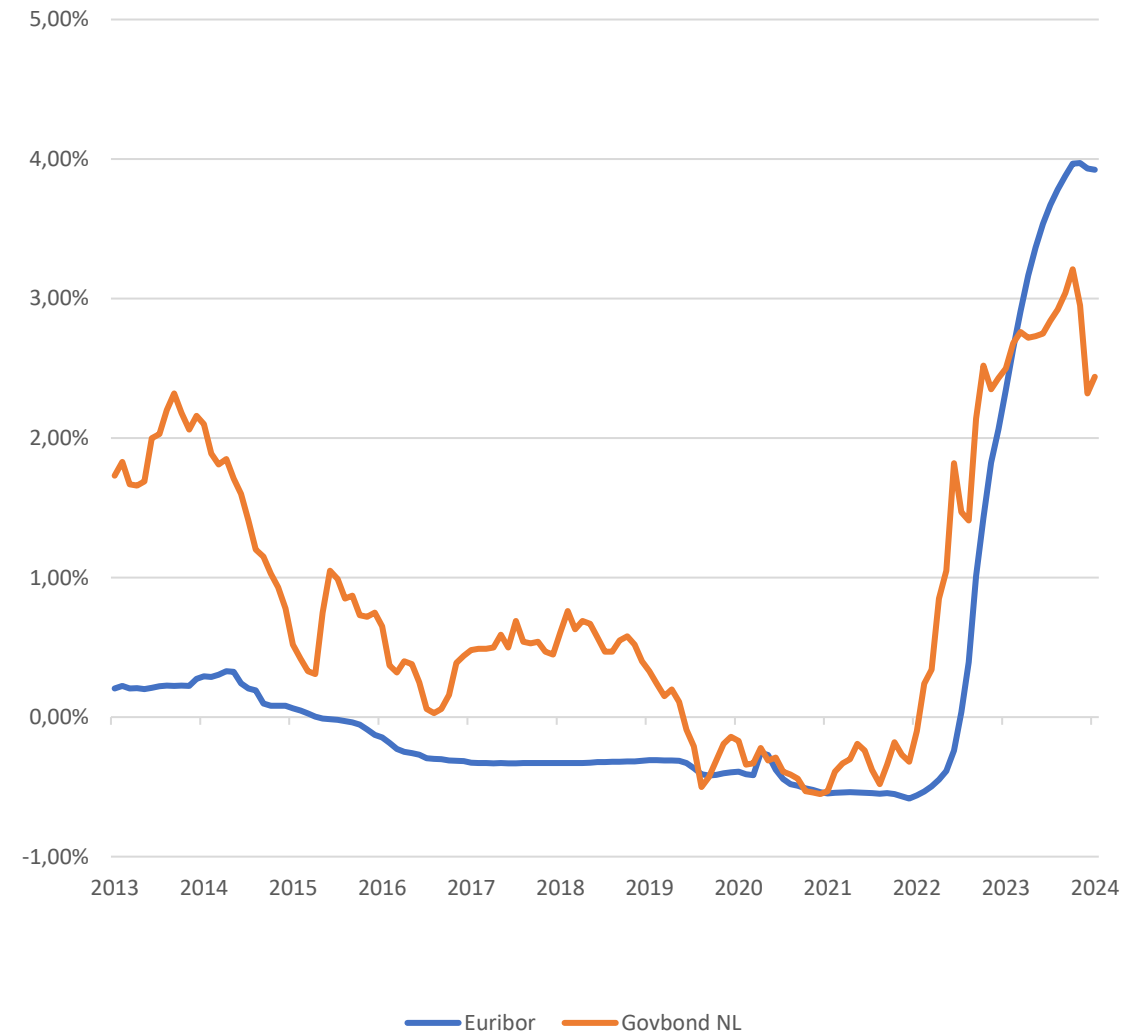

Rente: 3m Euribor & 10j Govbond

2024 januari

- De sterke renteverhoging van de afgelopen maanden lijkt achter de rug. De centrale banken proberen met een hogere rente de vraag naar producten en diensten af te remmen om zo de inflatie naar beneden te krijgen. Dit lijkt inmiddels gelukt. De ECB heeft de beleidsrente sinds september niet meer verhoogd.
- De 3-maands Euribor volgt toont een sterke relatie met de ECB beleidsrente en staat momenteel op 3.92 procent. Euribor is een samenvoeging van Euro Interbank Offered Rate. Dit is het gemiddelde rente tarief waartegen een groot aantal vooraanstaande Europese banken (het bankenpanel) elkaar leningen in euro's verstrekken.
- De oranje lijn geeft de rente op staatsobligaties met een looptijd van 10 jaar voor de Nederlandse overheid weer. Deze is gestabiliseerd en staat per 14 februari op 2.7 procent.

Rente Euribor en Nederlandse staatsobligaties 10 jaar

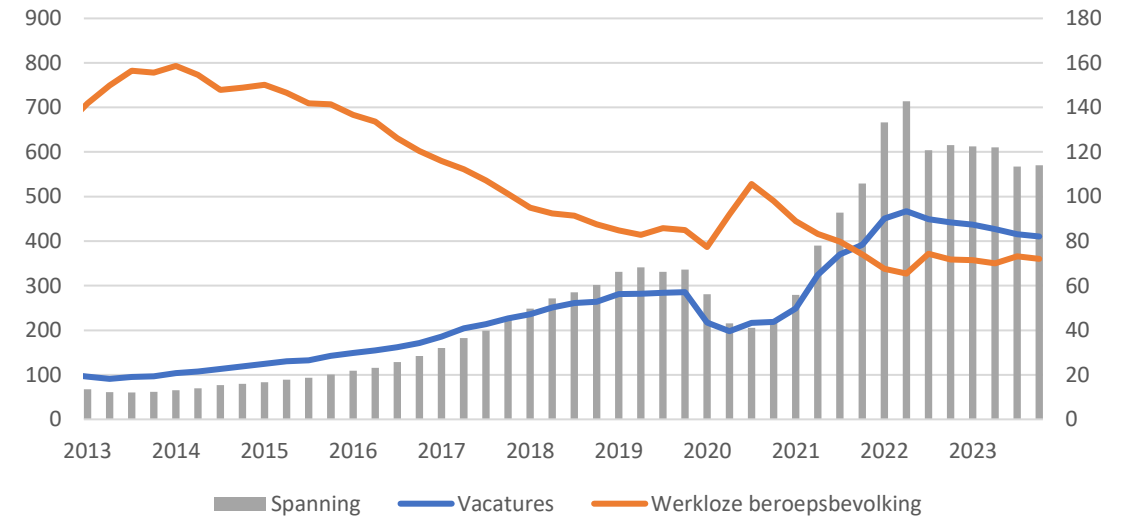
Arbeidsmarkt

2023 Q4

- De werkloosheid bedraagt in januari naar 3,6 procent van de beroepsbevolking, gelijk aan december 2023. De arbeidsmarkt is al lange tijd extreem krap.
- In het vierde kwartaal van 2023 is de spanning op de arbeidsmarkt gelijk gebleven. Er waren minder vacatures (-5 duizend) maar ook iets minder werklozen (-6 duizend) dan een kwartaal eerder. De verhouding kwam daardoor uit op 114 vacatures per 100 werklozen.
- In januari 2024 zijn de cao-lonen (per uur inclusief bijzondere beloningen) met 6,8 procent toegenomen. De loonontwikkeling is historisch hoog, maar voor het eerst iets afgenomen ten opzichte van vorige maand.

Bron: [Spanning op de arbeidsmarkt \(CBS\)](#)

Spanning arbeidsmarkt (Seizoengecorrigeerd)

Cao-loonontwikkeling

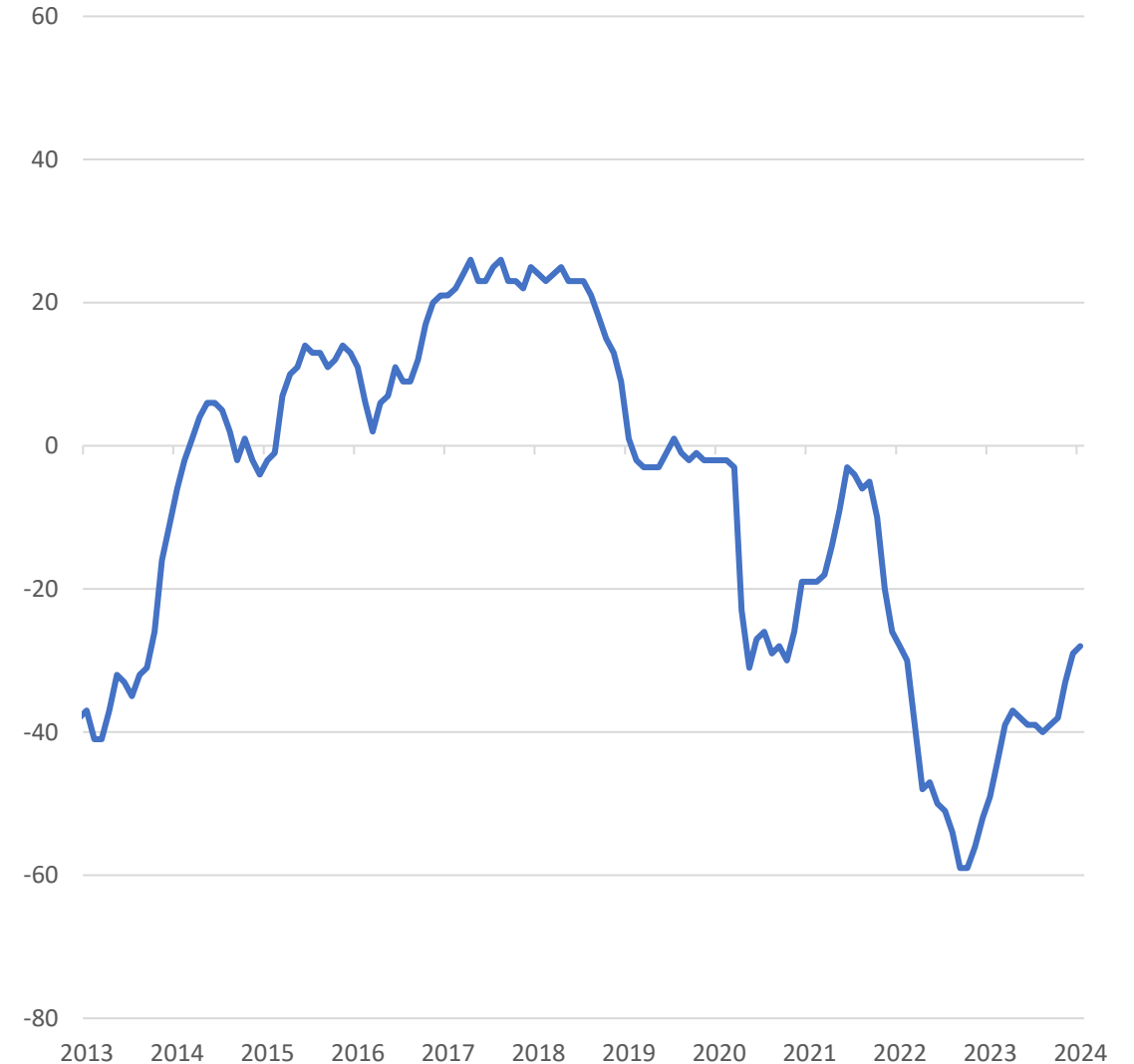

Consumentenvertrouwen

2024 januari

- De stemming onder consumenten was in januari 2024 minder negatief dan een maand eerder. Het consumentenvertrouwen steeg van -29 in december naar -28 in januari. Zowel het oordeel over het economische klimaat als de koopbereidheid verbeterde.
- Bijzonder genoeg neemt het vertrouwen sinds begin dit jaar toe (vanaf een historisch laag niveau), terwijl wij economisch gezien drie opeenvolgende kwartalen van krimp hebben gehad.
- Met -33 lag het consumentenvertrouwen in november ver onder het gemiddelde over de afgelopen twintig jaar (-10). Het vertrouwen bereikte in januari 2000 de hoogste stand ooit (36) en in september en oktober 2022 de laagste stand ooit (-59). Het CBS meet het consumentenvertrouwen elke maand sinds april 1986.

Consumentenvertrouwen

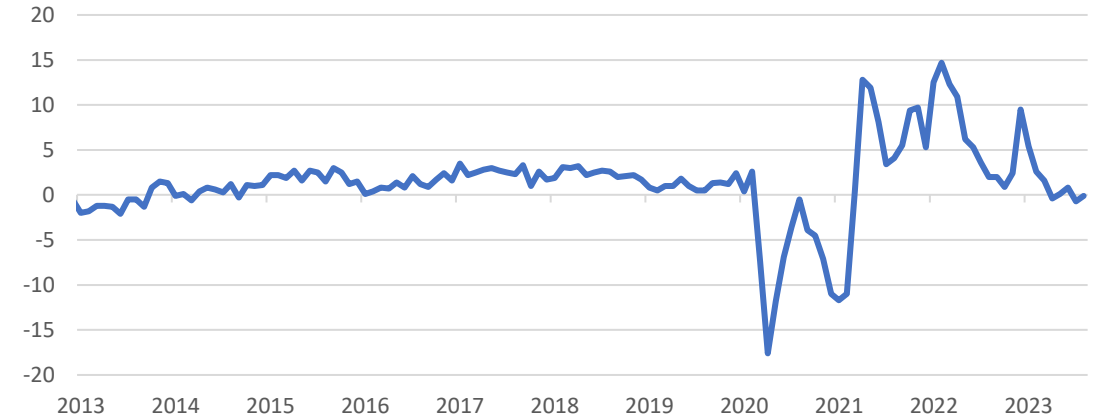
Consumptie huishoudens

2023 september

- In december 2023 hebben huishoudens 0,3 procent meer goederen en diensten aangeschaft dan in december 2022 (gecorrigeerd voor prijsveranderingen). Ze kochten meer diensten, maar minder goederen.
- Consumenten hebben in december 0,8 procent meer diensten afgenomen, zoals openbaar vervoer, communicatie, recreatie, cultuur of kapper, dan in december 2022. Bestedingen aan diensten maken ruim de helft van de totale binnenlandse consumptieve bestedingen door huishoudens uit.
- Aan voedings- en genotmiddelen hebben huishoudens 0,6 procent meer besteed, voor prijsveranderingen gecorrigeerd, dan in december 2022. Ook schaften consumenten 1,5 procent meer duurzame goederen aan, zoals kleding. Huishoudens hebben in december echter 3,9 procent minder overige goederen, zoals energie en motorbrandstoffen, verbruikt.

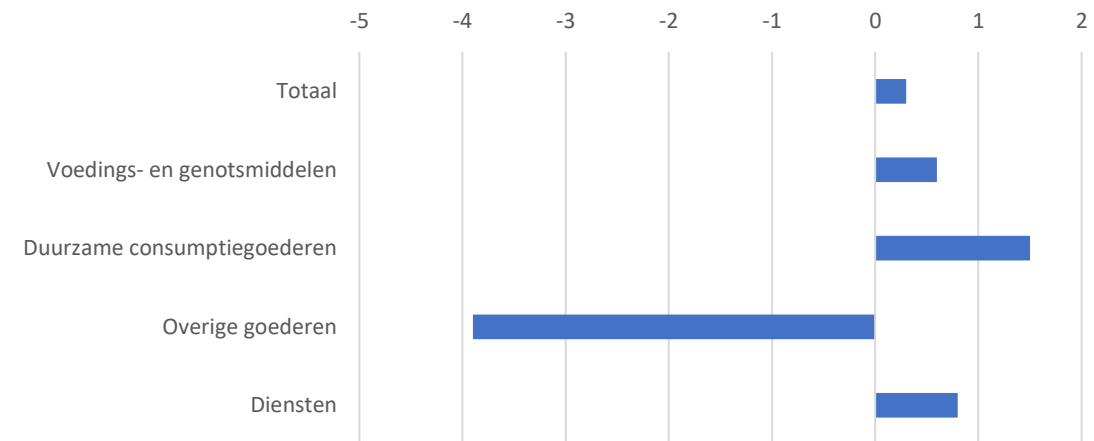
Binnenlandse consumptie huishoudens

(volume, koopdaggecorrigeerd)
% verandering t.o.v. een jaar eerder

Consumptie huishoudens naar categorie

Volume, koopdaggecorrigeerd

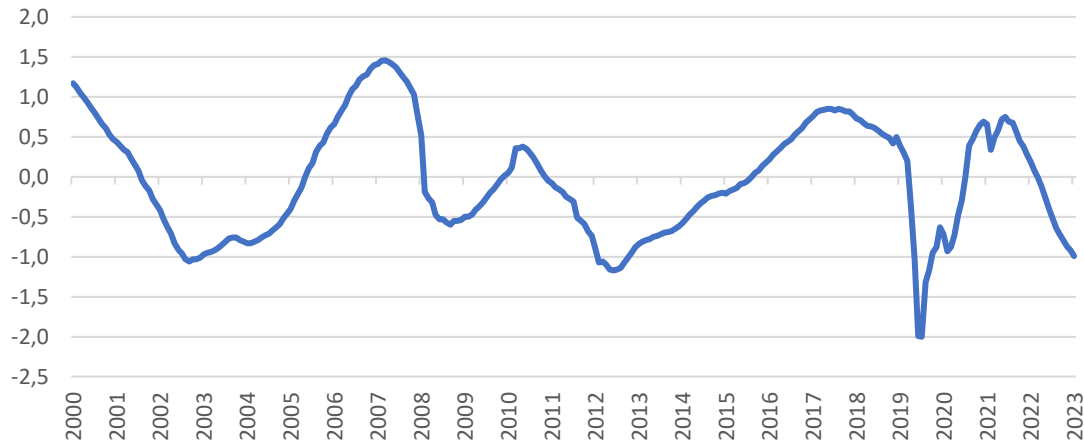

Conjunctuurklok

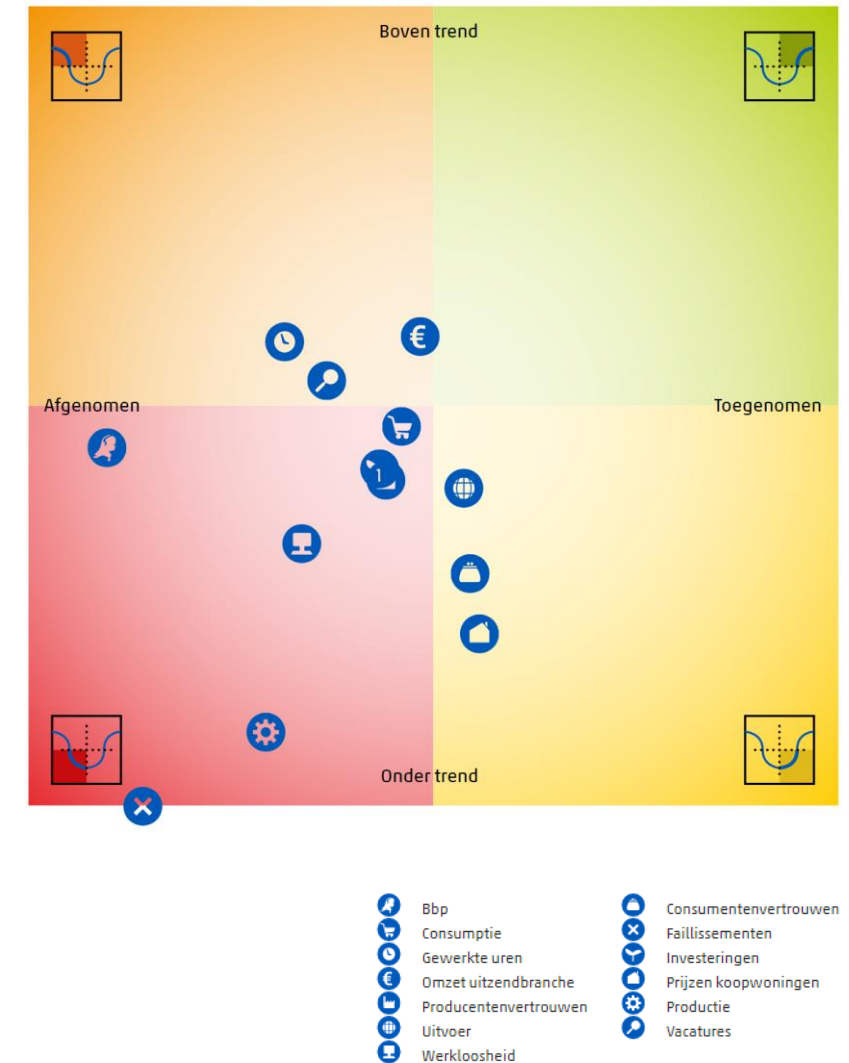
2024 januari

- De Conjunctuurklok is een hulpmiddel voor het bepalen van de stand en het verloop van de Nederlandse conjunctuur.
- 10 van de 13 indicatoren wijzen op een dalende markt, wat past bij de recente recessie in de Nederlandse economie.
- De stand van de 13 indicatoren wijst duidelijk op een economische neergang. De conjunctuurklokindicator is nog iets verslechterd ten opzichte van vorige maand.

Conjunctuurklokindicator

Bron: [Conjunctuur \(cbs.nl\)](https://conjunctuur.cbs.nl)

2

Woningmarkt

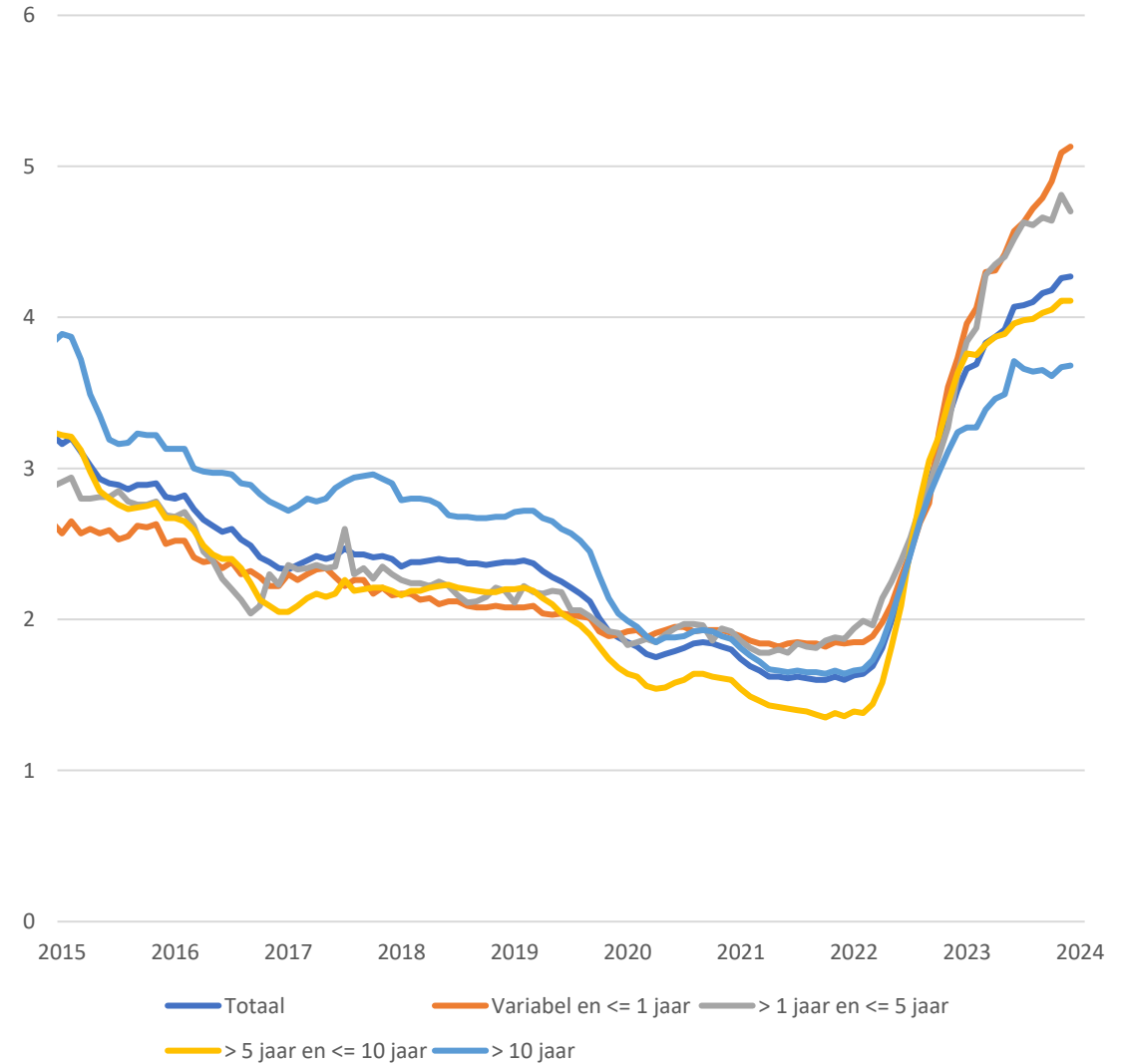

Ontwikkeling hypotheekrente

2023 december

- Hypotheekrentes zijn in lijn met de algemene marktrentes sinds begin 2022 fors gestegen. Aan die stijging lijkt enigszins een einde te komen.
- De >10-jaars bancaire rente op zuiver nieuw afgesloten woninghypotheken is de laatste maanden gestabiliseerd en staat nu op 3.68 procent.

Hypotheekrente ontwikkeling

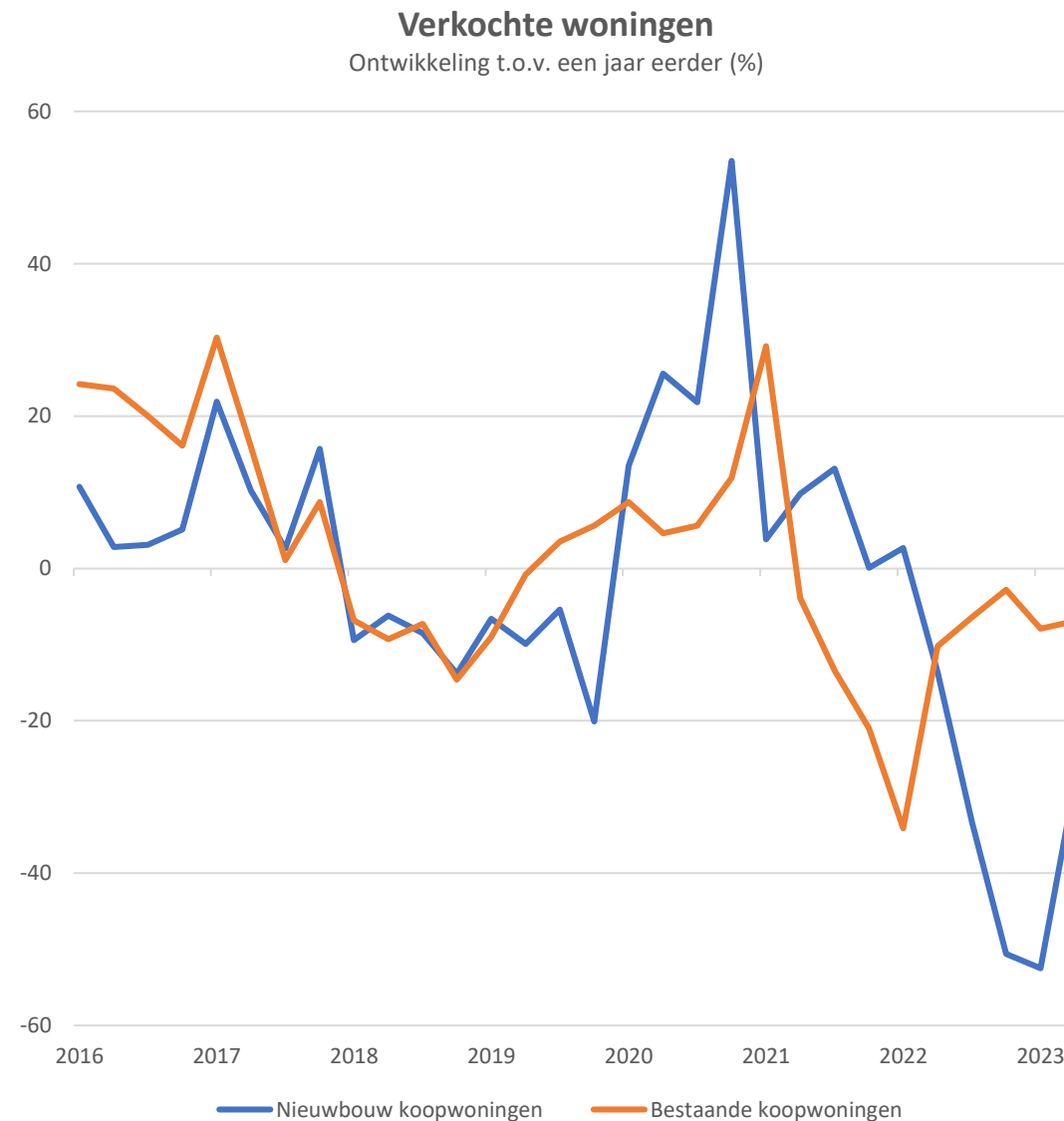

Aantal verkochte woningen

2023 Q3

- In het derde kwartaal van 2023 zijn er weer iets meer nieuwbouwwoningen verkocht dan een kwartaal eerder. Na drie kwartalen met een daling van meer dan 50 procent op jaarbasis, lijkt de nieuwbouwmarkt te herstellen, hoewel het aantal woningverkoppen nog wel lager ligt dan een jaar geleden.
- Het aantal transacties in de bestaande bouw is het afgelopen jaar veel stabielier gebleven dan in de nieuwbouw.
- Een mogelijke verklaring is dat de prijzen van bestaande woningen sneller zijn aangepast dan die van nieuwbouwwoningen. In de eerste drie kwartalen van 2023 daalden de woningprijzen, maar stegen nieuwbouwprijzen door.
- In het derde kwartaal van 2023 daalde het aantal transacties met 9.0 procent vergeleken met een jaar eerder, naar 50.790.

Bron: [Aantal verkochte nieuwbouwwoningen gehalveerd in tweede kwartaal van 2023 \(cbs.nl\)](#)
[StatLine - Koopwoningen; nieuwe en bestaande, prijsindex 2015=100 \(cbs.nl\)](#)

Woningprijzen

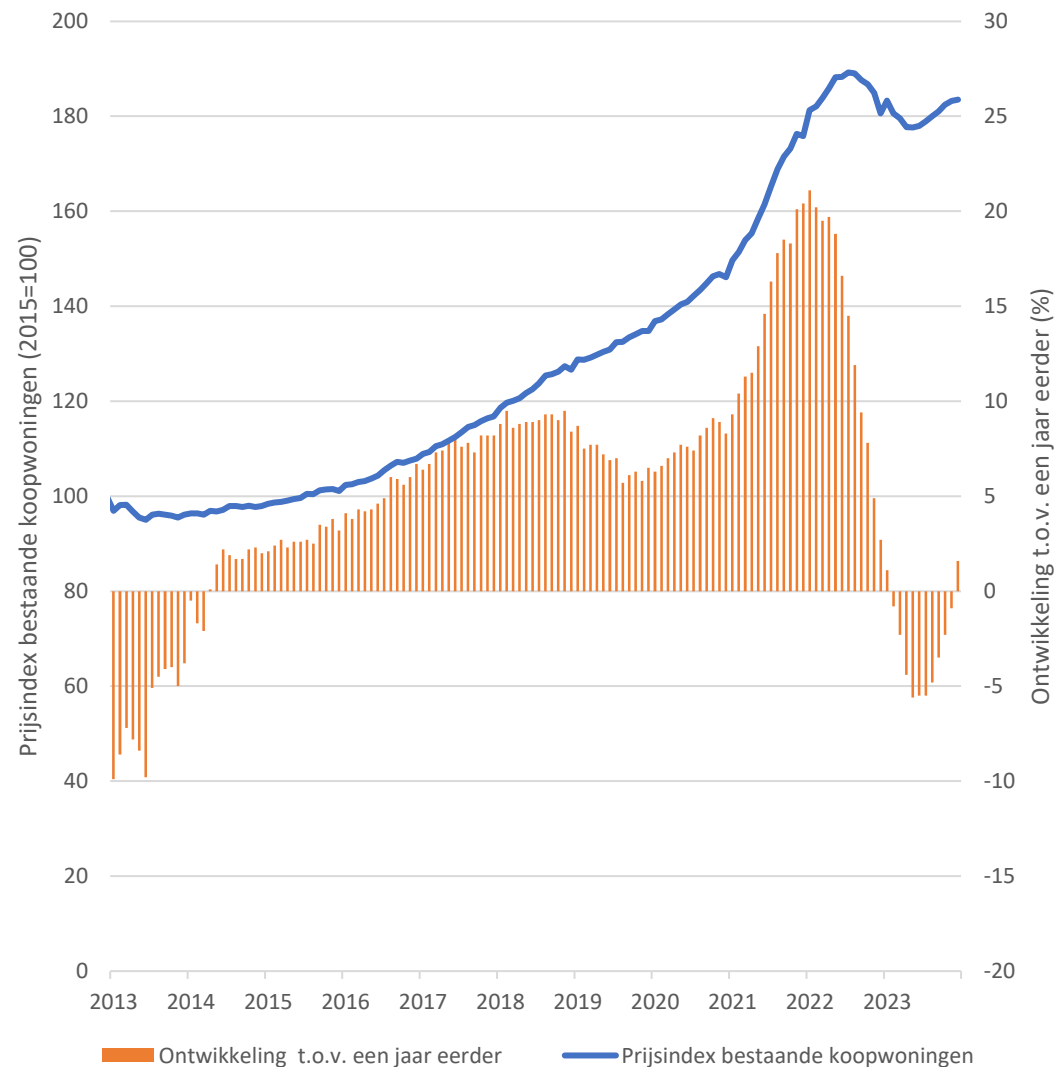
2023 december

- In december 2023 waren de prijzen van bestaande koopwoningen gemiddeld 0,2 procent hoger dan in november 2023. Prijzen stijgen inmiddels 7 maanden op rij. Ook op jaarbasis is nu ook een prijsstijging te zien. Huizenprijzen lagen in december 2023 1.6 procent hoger dan een jaar eerder.
- De prijzen van bestaande koopwoningen bereikten in juni 2013 een dieptepunt. Vervolgens was er sprake van een stijgende trend tot augustus 2022. Toen sloeg de trend om en daalde de prijsindex tot juni 2023. Sindsdien stegen de prijzen van koopwoningen weer. Vergeleken met het dal in juni 2013 waren de prijzen in december ruim 93 procent hoger.
- De gemiddelde transactieprijs van een woning was in december 2023 €422.372.

De cijfers van de NVM en het CBS/Kadaster kunnen verschillen. Dat komt doordat de cijfers van de NVM zijn gebaseerd op de koopovereenkomsten van door NVM-makelaars verkochte woningen en het CBS en het Kadaster de prijsontwikkeling meten van alle bestaande koopwoningen in Nederland en gebruikmaken van de koopakten die bij het Kadaster worden geregistreerd.

Bron: [CBS, bestaande koopwoningen, verkoopprijzen prijsindex](#)

Ontwikkeling woningprijzen

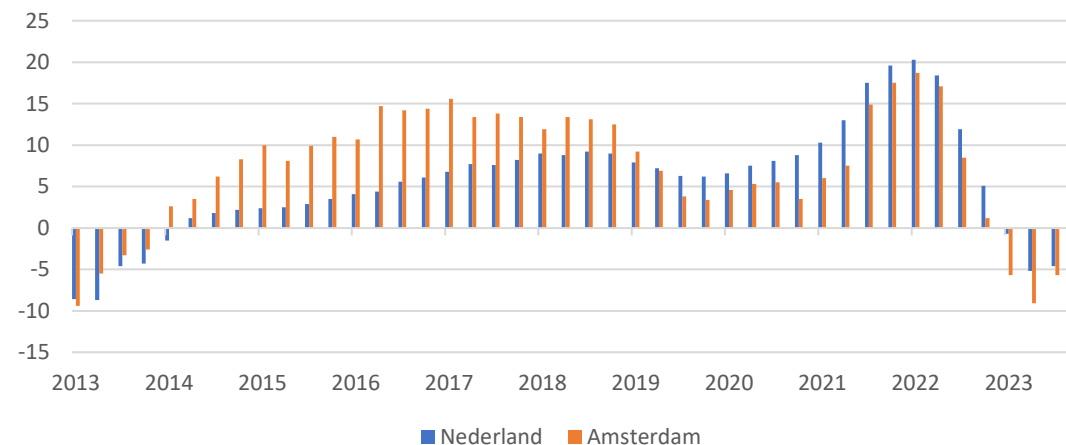
Woningprijzen regionaal

2023 Q4

- In het vierde kwartaal van 2023 waren de prijzen van bestaande koopwoningen in Nederland 0,6 procent lager dan een jaar geleden. In sommige provincies was er sprake van een daling, maar in andere provincies stegen de prijzen.
- In de meer perifere provincies (waaronder Limburg en Groningen) was sprake van een stijging, terwijl in de Randstad nog sprake was van een daling.
- In Utrecht en Amsterdam stegen de prijzen in het vierde kwartaal van 2023 met respectievelijk 0,8 en 0,6 procent. In Rotterdam en Den Haag daalden de prijzen met respectievelijk 1,2 en 0,9 procent.

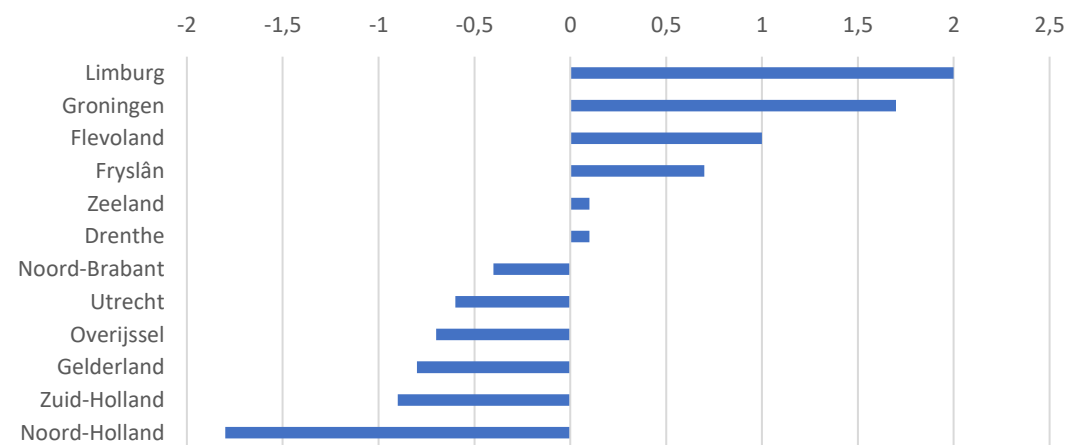
Prijsindex bestaande koopwoningen

Ontwikkeling t.o.v. een jaar eerder

Prijsindex bestaande koopwoningen

Ontwikkeling t.o.v. een jaar eerder

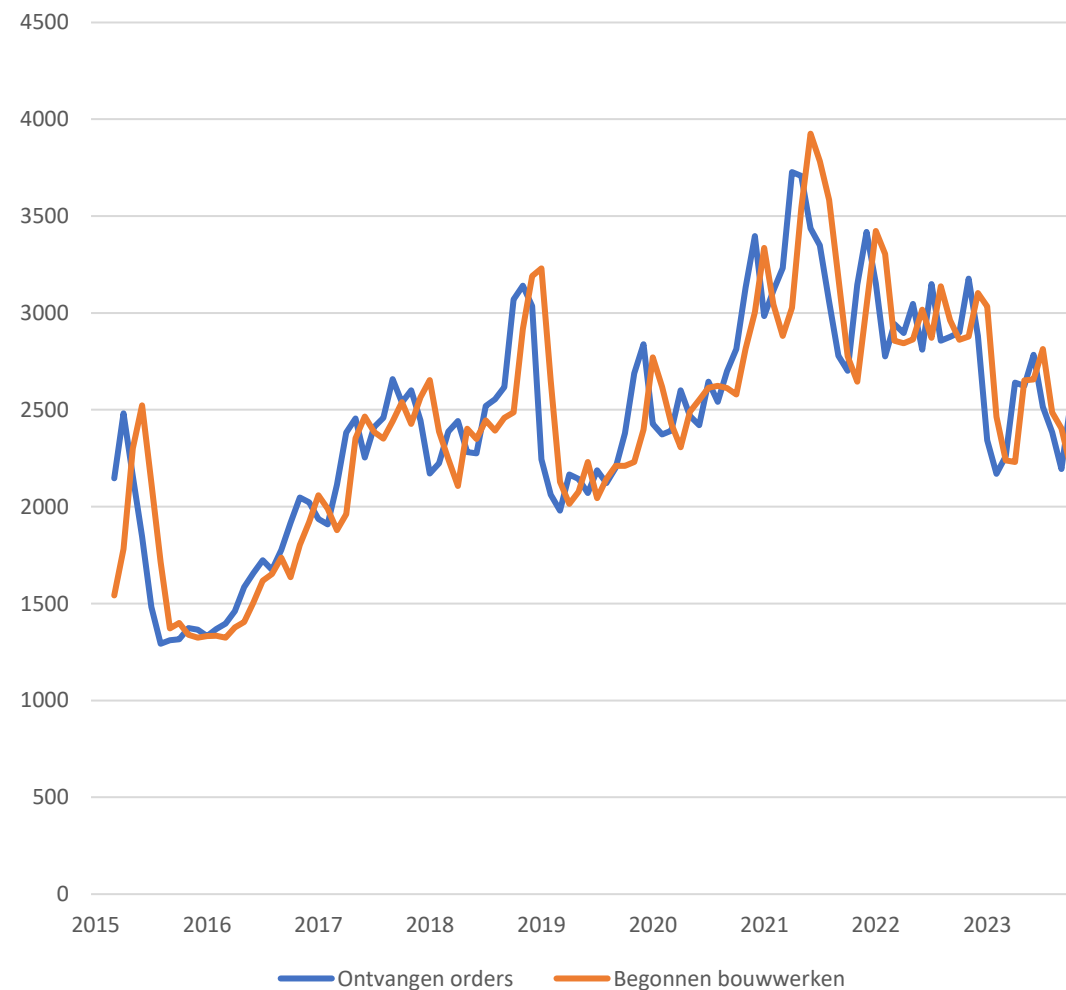
Ontvangen nieuwbouworders wonen

2023 november

- De omzet in de bouw is in het vierde kwartaal van 2023 met 2,5 procent gestegen. Voor heel 2023 kwam de omzet 6,8 procent hoger uit dan een jaar eerder. De omzetsijging was kleiner dan de afgelopen twee jaar.
- In de burgerlijke en utiliteitsbouw steeg de omzet in 2023 met 3,6 procent, aanzienlijk minder dan in 2022 (9,0 procent). Bij gespecialiseerde bouwbedrijven was de omzetgroei met 9,3 procent lager dan een jaar eerder (toen was de toename ruim 12 procent). De grond-, water- en wegenbouw behaalde een omzetgroei van 7,5 procent in 2023. Dit is hoger dan in 2022, toen groeide de omzet met ruim 6,2 procent.
- Het aantal ontvangen orders en begonnen bouwwerken voor nieuwbouwwoningen lijkt zich te stabiliseren na de dalende trend die sinds begin 2021 was ingezet..
- In 2023 zijn 427 bouwbedrijven failliet gegaan. Dit zijn 97 faillissementen meer dan in 2022.

Ontvangen orders en begonnen bouwwerken Nieuwbouw woningen

3-maands voortschrijdend gemiddelde (mln euro)

Ontwikkeling bouwkosten

2023 Q4

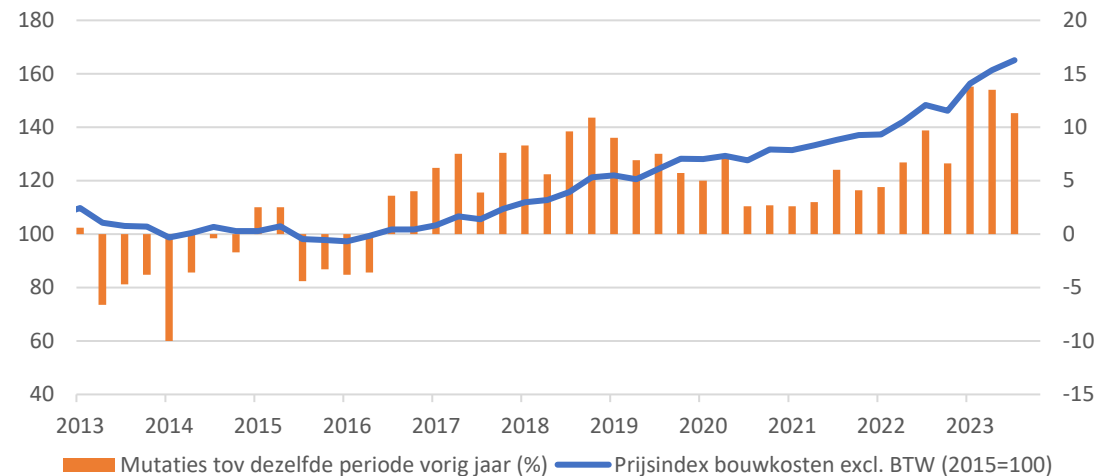
- Voor de ontwikkeling van bouwkosten kunnen wij ons baseren op twee bronnen, namelijk de Outputprijsindex van het CBS of de Aanbestedingsindex van Bouwkostenkompas. Bouwkostenkompas heeft cijfers van recentere datum dan het CBS.
- Volgens Bouwkostenkompas zijn de prijzen in het vierde kwartaal van 2024 weer licht gestegen, na 3 kwartalen van daling. Op jaarbasis is nog wel sprake van een daling. Prijzen liggen 1,6 procent lager dan een jaar geleden.
- CBS cijfers zijn minder recent en laten een continue stijging zien de afgelopen kwartalen. Het kostenniveau ligt daarmee 11,3 procent hoger dan een jaar geleden.
- Opvallend genoeg laat het CBS wel een forse prijscorrectie zien in de crisisjaren 2013-2016 in tegenstelling tot Bouwkostenkompas. Voor de coronacrisis geldt dat andersom

CBS: De outputprijsindex van nieuwbouwwoningen geeft het verloop aan van de bouwkosten van woningen. Deze bouwkosten zijn inclusief algemene kosten en winst & risico van de aannemer maar exclusief de grondkosten en de kosten van de projectontwikkelaar of makelaar

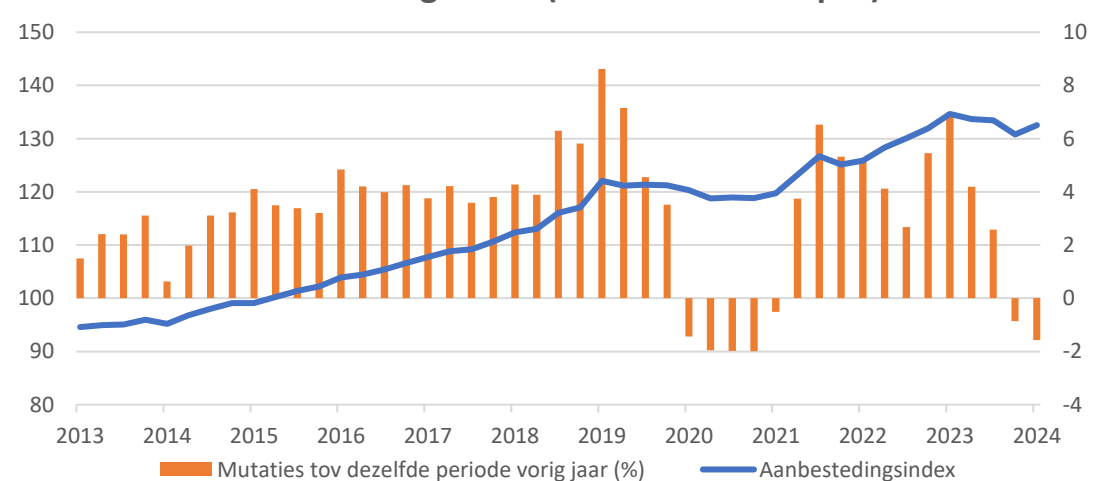
Bouwkostenkompas: De aanbestedingsindex is de bouwkostenindex waarbij rekening wordt gehouden met de prijs waarvoor een aannemer het bouwwerk wil uitvoeren (rekening houdend met kortingen of risico-opslagen).

Bron: [CBS](#)

Ontwikkeling bouwkosten (CBS)

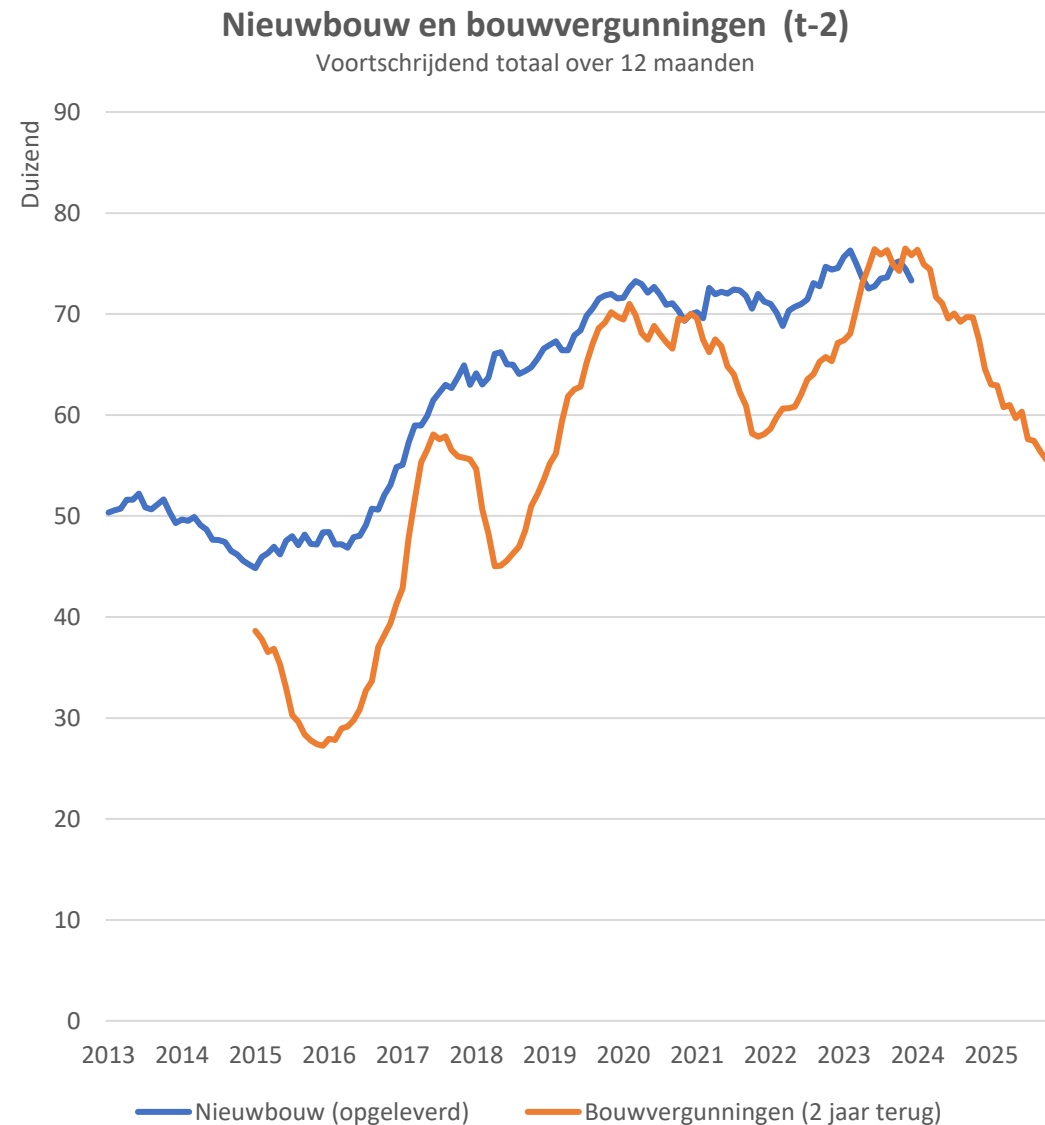
Aanbestedingsindex (Bouwkostenkompas)

Nieuwbouw en bouwvergunningen

2023 december

- In 2023 werd voor bijna 55 duizend nieuw te bouwen woningen een vergunning afgegeven. Dat is 15 procent minder dan in 2022. Vooral voor koopwoningen werden minder vergunningen afgegeven (-23 procent). Voor huurwoningen was dit 6 procent minder dan in 2022.
- In 2023 werden voor het tweede jaar op rij minder woningen vergund. In 2016 zijn voor het laatst minder nieuwbouwwoningen vergund dan in 2023.
- Het aantal vergunde nieuwbouwwoningen is een indicator voor het aantal woningen dat in de nabije toekomst gebouwd wordt. De gemiddelde doorlooptijd vanaf de vergunningverlening is ongeveer twee jaar. Woningtransformaties, zoals het omzetten van kantoren in woningen, zitten niet in de cijfers over nieuwbouw bouwvergunningen.

3

Investeringsmarkt

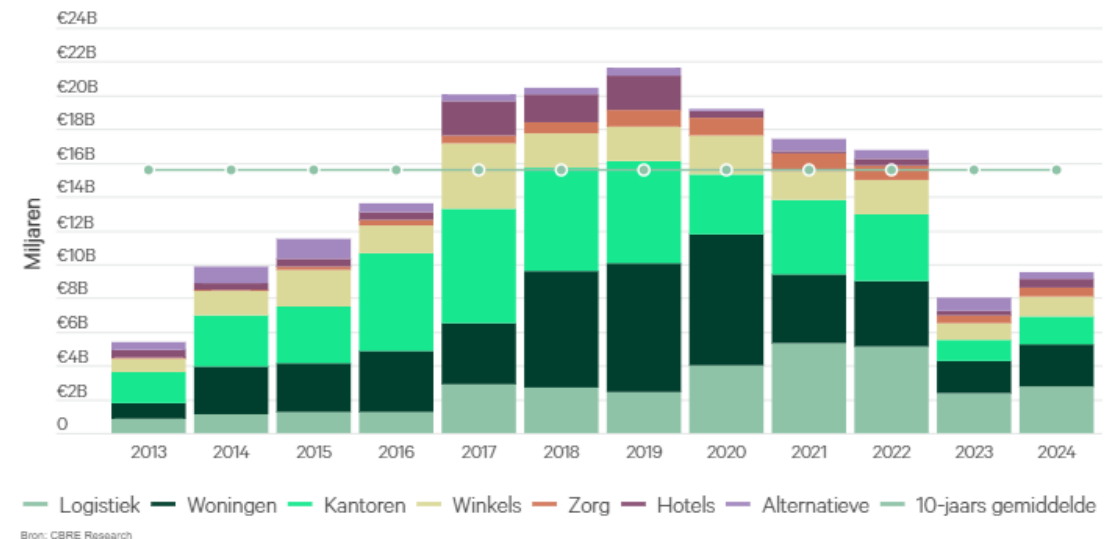
Beleggingsvolume

2023 Q4, CBRE

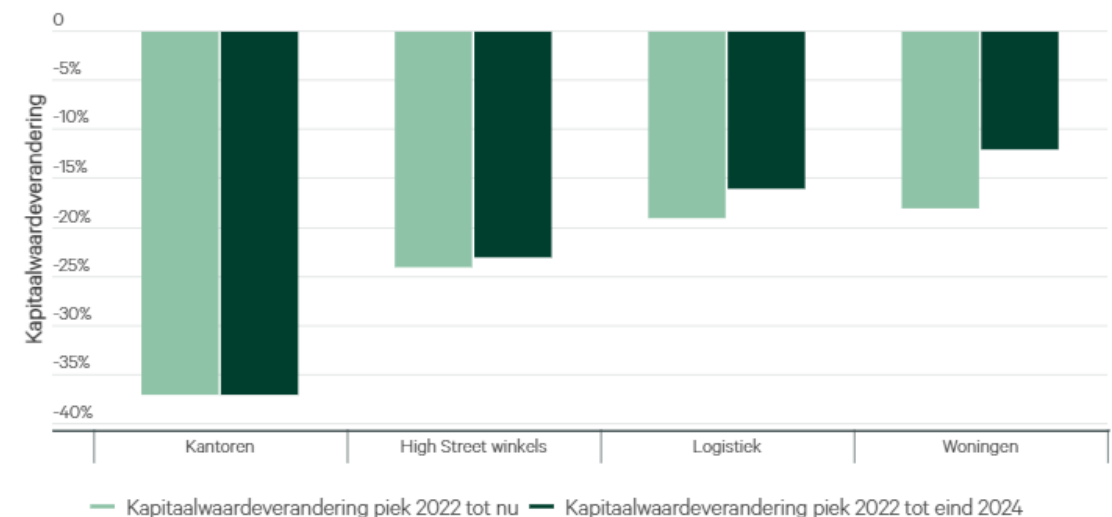
- Het vastgoedbeleggingsvolume bedroeg in 2023 €8 miljard, een daling van 53% ten opzichte van vorig jaar. Veel partijen zijn nog altijd terughoudend in hun acquisities of disposities, maar de liquiditeit neemt weer toe ten opzichte van eind 2022. Dit geldt vooral voor de markt van beneden de €50 miljoen. Hierboven zijn traditioneel vooral institutionele partijen actief, die nog te maken hebben met kapitaal dat uit vastgoedfondsen terug wordt getrokken.
- Net als afgelopen jaar wordt de renteontwikkeling een bepalende factor voor het beleggingsklimaat. Alleen is de focus omgekeerd: in 2024 zijn de ogen vooral gericht op een mogelijke verlaging, in plaats van een verhoging van de rente.
- Prijzen voor 'prime assets' zijn sinds de piek in 2022 fors gedaald, variërend tussen min 15-20% voor woningen en 35-40% voor kantoren. CBRE verwacht dat prijzen richting eind 2024 weer iets gaan stijgen, met name in logistiek en woningen.
- Dat de huidige marktsituatie – na een forse prijsherijking – een interessant instapmoment voor beleggers is, mag duidelijk zijn. Toch is het kapitaal dat beschikbaar is om in vastgoed te investeren flink gedaald in vergelijking met voorgaande jaren: -39,7%.

Bron: [Market Outlook 2024 Nederland \(cbre.com\)](https://www.cbre.com/Market-Outlook-2024-Nederland)

Verwacht beleggingsvolume 2024

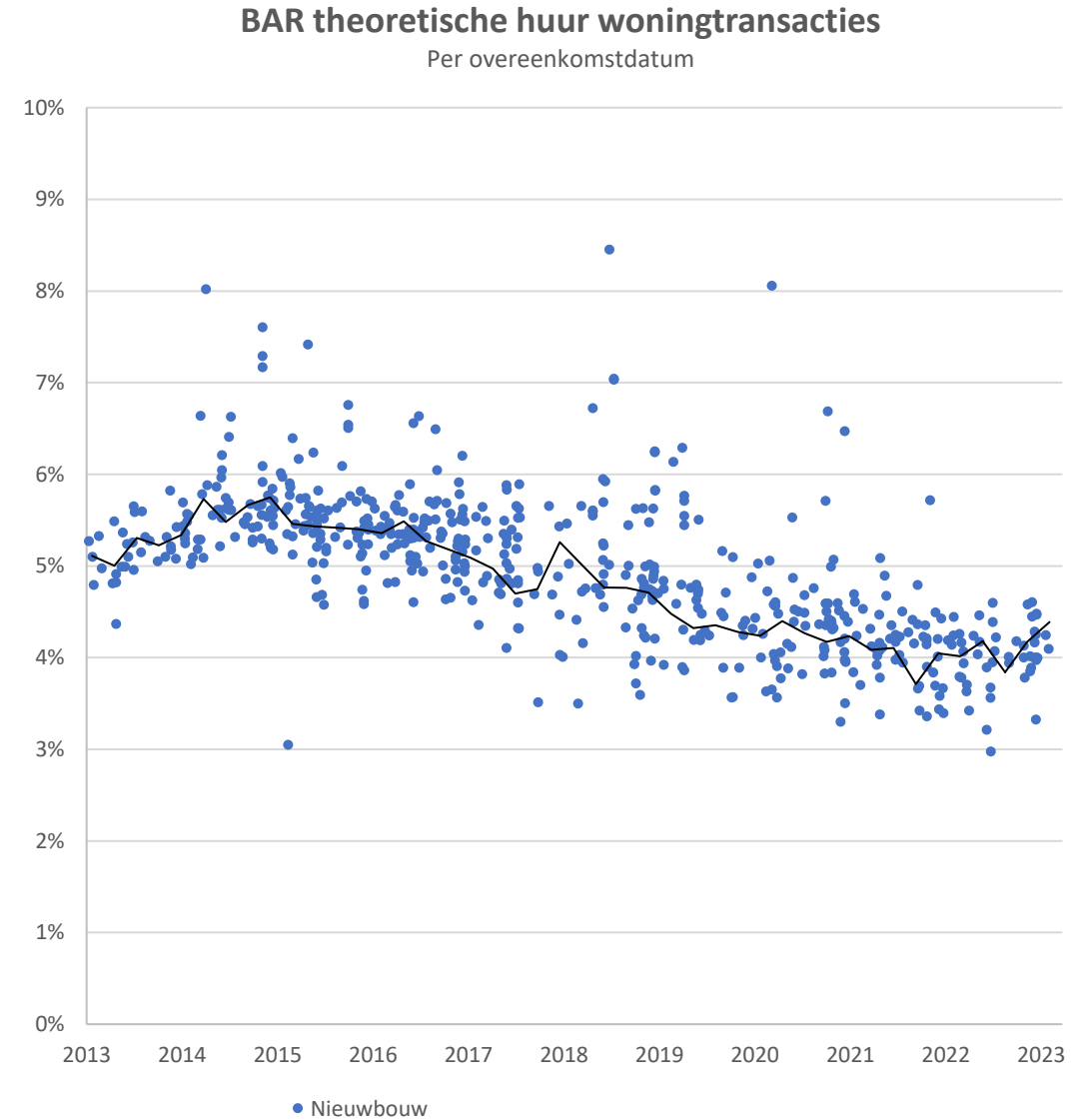
Huidige en toekomstige kapitaalwaardeverandering topproducten

Aanvangrendementen woningen

2022 Q4, Stivad

- Uit de transactiedata van Stivad blijkt dat sinds medio/eind 2022 de aanvangsrendementen op nieuwbouw huurwoningen zijn gestegen.
- Na een periode dat de aanvangsrendementen vaak onder de 4.0 procent lagen, liggen deze nu er vrijwel altijd boven. Het mediane aanvangsrendement in het vierde kwartaal van 2023 bedroeg 4,4 procent op basis van 7 transacties.

4

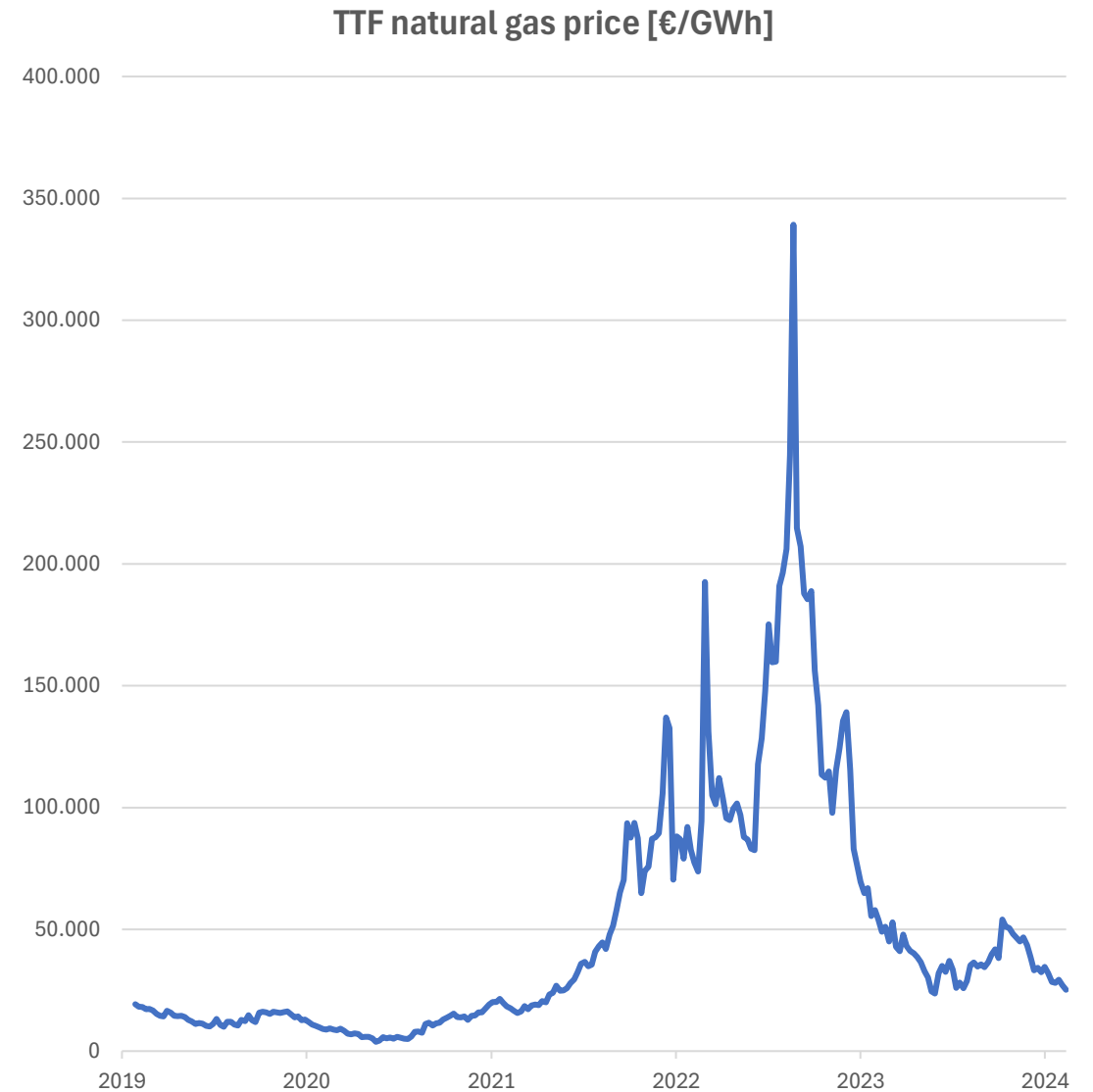
Energiemarkt

Energieprijzen

2023 februari

- Hiernaast worden de prijzen van van Natural Gas Futures op de Title Transfer Facility (TTF) markt in Nederland weergegeven. Vanaf 2021 zijn energieprijzen flink gestegen, de prijzen bereikten een piek in q3 van 2022.
- Momenteel zijn prijzen weer terug aan het zakken lijken te stabiliseren, maar wel op een hoger niveau dan voor 2021.
- Dit betekent dat veel businesscase in de afgelopen twee jaar zijn opgesteld op basis van energieprijzen die niet meer actueel zijn.

Netcongestie

2023 Q4

- Het Nederlandse elektriciteitsnetwerk is overvol. Zowel voor opwekking (invoeding) als afname is er op veel plekken geen tot weinig capaciteit beschikbaar voor grootverbruik aansluitingen. Ook voor nieuwbouwwoningen kan de situatie een struikelblok vormen.
- De inzetjes onder de kaarten tonen het beeld van 3 maanden geleden. Te zien is dat met name in Noordoost Nederland de transportcapaciteit (afname) verder is verslechterd.

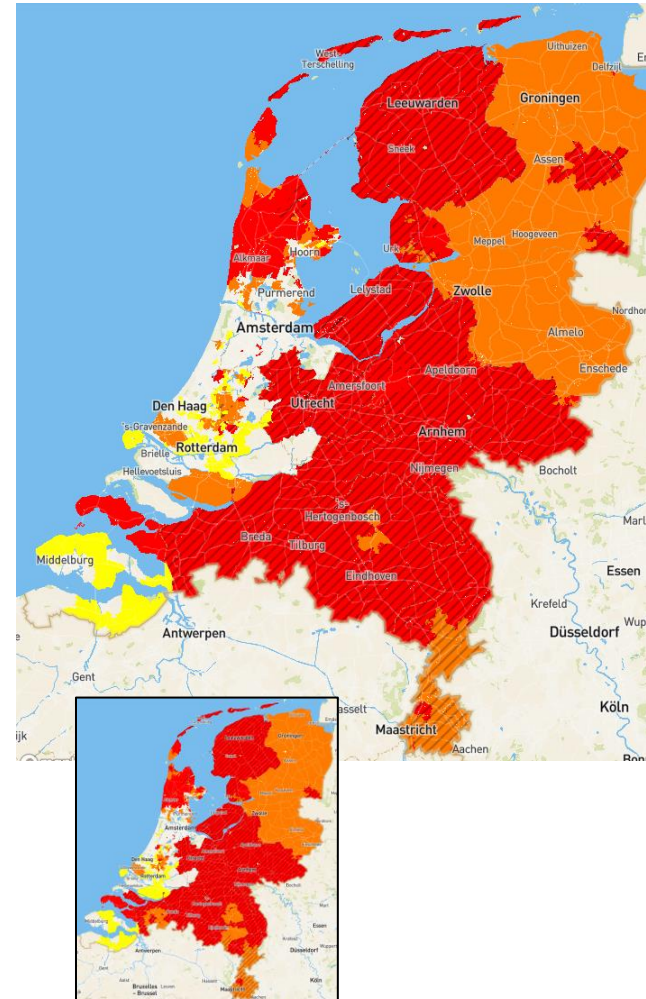
Betekenis van de kleurcodes

- Transparant: Transportcapaciteit beschikbaar
- Geel: Beperkt transportcapaciteit beschikbaar
- Oranje: Voorlopig geen transportcapaciteit beschikbaar in afwachting van uitkomst van het congestiemanagement-onderzoek
- Rood: Geen transportcapaciteit beschikbaar: congestiemanagement kan niet worden toegepast

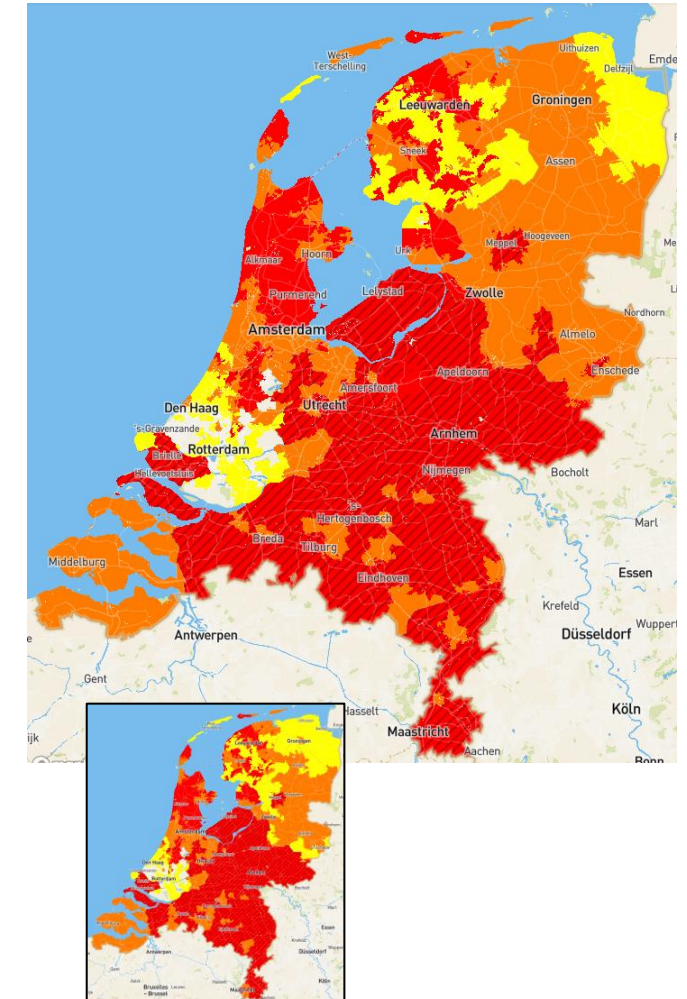
Met congestiemanagement:

- ▨ Transparant gearceerd: Transportcapaciteit beschikbaar o.b.v. toepassing congestiemanagement
- ▨ Geel gearceerd: Beperkt transportcapaciteit beschikbaar o.b.v. toepassing congestiemanagement
- ▨ Oranje gearceerd: Voorlopig geen transportcapaciteit beschikbaar in afwachting van het verdelen van het vrijgekomen vermogen over de wachtrij o.b.v. congestiemanagement. (het is nog onduidelijk of en hoeveel vermogen er beschikbaar komt voor nieuwe aanvragen die nog niet in de wachtrij staan)
- ▨ Rood gearceerd: Geen transportcapaciteit beschikbaar: de grenzen voor de toepassing van congestiemanagement zijn bereikt.

Invoeding transport capaciteit:

Afname transport capaciteit:

CO2 Prijzen – ETS

2023 Q4

- In Europa is een systeem opgezet, waarin men moet betalen voor het recht om CO₂ uit te stoten. Grote industrieën en energiecentrales zijn verplicht om hieraan deel te nemen. 1 Certificaat is gelijk aan 1 ton CO₂ uitstoot. Een certificaat wordt ook wel een EUA (EU allowances) genoemd en het handelssysteem wordt ook wel ETS (Emission trading system) genoemd.
- De prijzen van emissierechten binnen het Europese emissiehandelssysteem (ETS) zijn vanaf 2020 flink gestegen, maar dalen sinds begin 2023 in lijn met de afkoelende economie.

ETS prijs [€/ton CO₂]

